

EILISESTÄ LÖYDÄN ITSENI RAKENTAMASSA TÄNÄÄN

PAULI SILJANDER (2002).
Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen. OTAVA

Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen käsittelee kasvatustiedettä sen historian valossa. Kirja esittelee kasvatustiedettä rakentaneita keskeisiä suuntauksia ja murroskohtia, joissa kasvatustiedettä on jouduttu tarkastelemaan uudella tavalla. Historian merkitys on Siljanderin kirjassa siinä, että lukija näkee historian läsnäolossa itsensä osallisena määrittämässä kasvatustiedettä. Ehkä on lohdutontakin, että kasvatustieteen peruskäsitteet ja samojen peruskäsitteiden määrittely koko kasvatustieteen historian ajan. Kasvatustieteessä tutkijalla on ja on oltava aktiivinen paikka. Kasvatustieteen luonnetta on käsitelty vähän myös kansainvälisissä kasvatustieteellisissä lehdissä. Kirjoittaja luo kuvan, että asia, jota pitäisi kuvata, on karannut käsistä. Onko niin? Väitetään, että elämme postmodernin pirstoutunutta aikaa, jossa ei nouse tarvetta pohtia kasvatustieteen peruskäsitteitä ja luonnetta, koska kasvatustiede on sitä ja tätä, siellä ja täällä ja yhtä yhtenäistä kertomusta ei ole. Mutta merkitseekö se, ettei tarvitsekaan olla?

Itselleni tutuin kasvatustiedettä koskeva jaottelu on kasvatustieteen opinnoissa käytetty perinteinen jako, jossa huomio kiinnittyy tutkimuskohteeseen: kasvatushistoria, kasvatustieteen sosiologia, kasvatustieteen filosofia ja kasvatustieteen psykologia. Kirja vie lukijan keskeisemmän ja

ottelun äärelle nostamalla kysymyksiä omasta suhteesta kasvatustieteelliseen tietoon, kasvatustieteen normatiivisuuteen ja käytäntöön kysymällä näin myös kasvatustieteen teoreettista perustaa.

Siljander tarkastelee kirjassaan kasvatustieteen syntyä kulttuuritieteenä ja empiirisenä tieteenä, missä kasvatustiede haki paikkaansa ja teki eroa luonnontieteisiin, filosofiaan ja psykologiaan, mutta myös sovelsi niitä. Tarkastelun lähtökohtana on kasvatustieteen määrittely saksalaisena hengentieteellisenä kasvatustieteenä. Tarkasteltaessa kasvatustiedettä keskeisten klassikkojen kautta syntyjuuret ja kehitys ulottuvat pitemmälle ja nivoutuvat myös syvemmälle filosofiaan (ks. Rinne, Kivirauma & Lehtinen 2000).

Empiiris-analyttisen suunnan vaikutuksesta kasvatustieteen nimi muuttui Suomessa kasvatustieteeksi, mikä korosti tieteen päämäärää saavuttava objektiivinen tieto todellisuudesta. Suunnan nousu johti Suomessa myös siihen, että tarkasteltiin tutkimuskäytäntöjä ja tutkimusmenetelmiä ja tieteen teoreettiset pohdinnat jäivät vähemmälle. Kasvatustiede kantaa yhä paljon empiirisen lähestymistavan historiaa. Myös hermeneuttisella pedagogiikalla on suomalaisessa kasvatustieteessä perusteltu alkuaikoina enemmän tutkimusmetodologioita ja menetelmiä kuin lähde liikkeelle kasvatustieteen perusteista. Kirja kuvaa sitä, miten kasvatustieteen eri suuntauksien tarkastellessa

kasvatusta eri näkökulmista ja kritisoineet ja yhdistäneet aikaisempia näkökulmia myös toisista tieteistä tukea hakien. Empiiris-analyttinen kasvatustiede pyrki yhdistämään hermeneuttista ja empiiristä lähestymistapaa. Hermeneuttista ja empiiristä kasvatustiedettä kohtaan syntyi 1960-luvun lopulla kriittisiä siksiksi, että ne eivät ota huomioon yhteiskunnan ja tieteen poliittista ulottuvuutta. Kriittisen kasvatustieteen mukaan pelkkä hermeneutiikan korostaminen ei riitä, vaan tieteen on pyrittävä myös muutokseen. Ehkä teoksesta ei löydy yhtä ainoaa suuntausta, jonka edustajaksi kokisi itsensä. Juuri historian eri näkemykset ja sillan rakentaminen niiden välille merkitsee kasvatustieteen kehittymistä.

Kirjassa kuvatut 1900-luvun loppupuolella nousseet interaktionistinen pedagogiikka ja konstruktivismi ovat erityisesti määrittäneet kasvattajan ja kasvatettavan asemaa uudella tavalla. Onko juuri näiden suuntien tiedostaminen yhteiskunnassa, yhteiskunnan muutoksen ohella, saanut myös arkisia ääri-ilmiöitä kasvatustieteen siirtymisenä ja johtanut jopa kasvatustieteen puuttumiseen? Miten teoria-käytäntö -suhde on toiminut? Voisiko kasvatustiede siis siltäkin olla vielä ”kasvatusta”? Tulisiko kasvatustieteen erityisyys juuri kasvatuksen kautta nostaa vahvemmin esille? Konstruktivismi on nostanut subjektin jälleen keskiöön ja vaikuttanut suuresti opetus- ja oppimiskäytäntöihin. Palveleeko konstruktivismi kas-

vatustieteessä sen ulkopuolelta tulevia tehokkuuden ja tuottavuuden vaateita tavalla, jossa kasvatustieteen autonomisuus uhkaa hukkaa?

KASVATUS, SOSIALISAATIO, SIVISTYS

Kasvatus, sosialisatio ja sivistys nousevat teoksen keskeisiksi käsitteiksi. Kasvatukseen ja sivistykseen liitettävää yksilöllisyyden toteutumista ja nykyisyyden kritiikkiä sekä yhteiskuntaan sosiaalistumista kasvatuksen tekijänä yritetään sovittaa yhteen eri näkökulmista. Jos kasvun yhdeksi tekijäksi ymmärtää myös oleellisenä osana toisille oleminen, on kasvatuksellisuus muuta kuin ristiriitaa näiden välillä. Nykyajan kritisointia, yksilöllisyyden toteutumista ja yhteisöön sosiaalistumista ei tarvitse nähdä toisilleen vastakkaisina. Myös sosialisatioprosessi ja sivistys voidaan nähdä yksilön ja yhteiskunnan vastavuoroisena muokkauksiprosessina. Mutta onko lähtökohta eri kuin kasvussa, jonka olemukseen määriteltäisiin samanaikaisesti sekä yksilöllisyyden toteutuminen että toisille oleminen? Jos sosialisatio ymmärretään näin, on kasvatus tällöin Siljanderin sanoin ”sosialisaation edistämistä”. Kasvatus kysyy silloin väistämättä, mikä on hyvää sekä yksilölle että yhteiskunnalle ja kasvatustieteen luonne velvoittaisi ottamaan kantaa myös hyvä-käsitteeseen.

Kirja on ajankohtainen, sillä kasvatustieteen luonteesta käytävä keskustelu on vähäistä. Kirjoittaessaan teoksen *Systemaattinen kasvatustiede* vuonna 1960 Urpo Harva esittää, että kasvatustieteen tulee lähteä liikkeelle siitä, mitä kasvatus on ja

määritellä sen lähikäsitteitä kyetäkseen tieteenä autonomisuuteen. Harva korostaa erityistieteiden paikan pohtimista ja niiden sovittamista järjestykseen. Samalla hän painottaa kasvatustieteen ei-normatiivisuutta. Samaa linjaako Siljander haluaa jatkaa nimettyään teoksensa Systemaattiseksi johdatukseksi kasvatustieteen? Hän kuljettaa ansiokkaasti mukana kysymystä siitä, mitä kasvatus on ja tuo historiallisessa katsauksessaan eri tieteiden näkökulmia esille suhteessa kasvatustieteen.

Mutta täyttääkö kirja otsikon lupausta systemaattisesta johdatuksesta kasvatustieteen? Vaikka kirjoittaja korostaakin, että kirja ei voi kuvata koko kasvatustieteen kentän moninaisuutta, jotain keskeistä jään kaipaamaan. Teos ottaa vähän kantaa aikuiskasvatukseen ja ammattikasvatus jää myös kokonaan sivuun. Yleiset kasvatuseritykset puhuvat yleensä enemmän kasvatustieteestä kansakoulun ja lasten kasvatuksen näkökulmasta kuin aikuiskasvatuksesta tai ammattikasvatuksesta. Harva totesi kirjassaan, että yleiset kasvatuseritykset kieltävät aikuiskasvatuksen mahdollisuuden, mikä kertoo siitä, että aikuiskasvatus ei näy historiallisessa kasvatustieteen tarkastelussa. Tarkastellessaan suomalaisen ammattikasvatuksen muotoutumista eurooppalaisessa kontekstissa Anja Heikkinen (1995) tuo esille, että ammattikasvatuksella ei ole ollut eurooppalaisessa kasvatustieteessä – Saksaa lukuun ottamatta – erityisasemaa ja opettajankoulutuksen dominoimana ovat suomalaisessa kasvatustieteessä sen keskeiset käsitteet, teoriat ja kasvatustie-

teen erityistieteellisyuden pohdiminen jäänyt toissijaiseksi. Systemaattisessa johdatuksessa kasvatustieteen aikuiskasvatukseen ja ammattikasvatukseen aseman kasvatustieteessä olisi voinut nostaa esiin. Minne jää myös kasvatustieteen peruskäsitteistön luojien, kuten Herbartin ja Hegelin näkemykset? Lukijan huomio kiinnittyy pedagogiikka- ja kasvatustiede-sanojen käyttöön. Ehkä Siljander ottaa kantaa kasvatustieteen käytäntösuhteeseen käyttämällä paljon pedagogiikka-käsitettä?

Vaikka käsitteistä käytävä keskustelu on tärkeää tieteen autonomisuudelle, kasvatustieteen luonteen kyseleminen ei saisi olla itsetarkoituksellista autonomisuuden hakemista. Toisen tieteen puutteiden osoittaminen ei täytä tieteen kasvatuksellista päämäärää ja merkitystä, vaan sitä tärkeämpää on pyrkiä rakentavaan keskusteluun eri tieteiden välillä.

Rakentaako kasvatustiede siltaa muihin tieteesiin? Mikäli se ei tähän pysty, sen oma paikka on hukassa. Siljanderin kirja herättää keskustelua kasvatustieteen luonteesta ja palvelee suomalaista kasvatustiedettä ja tiedettä erityisen rakentavalla tavalla.

Merja Luoma

LÄHTEITÄ:

- Urpo Harva (1960) *Systemaattinen kasvatustiede*. Otava
 Anja Heikkinen (1995) *Lähtökohtia ammattikasvatuksen kulttuurisen tarkasteluun: esimerkkinä suomalaisen ammattikasvatuksen muotoutuminen käsityön ja teollisuuden alalla 1840–1940*
 Rinne R., Kivirauma J. & Lehtinen E. (2000) *Johdatus kasvatustieteen*. WSOY